

A MAGYAR FELSZÓLÍTÓ MÓD TANÍTÁSA KÜLFÖLDIEKNEK

DURST PÉTER

1. Bevezetés

A dolgozat célja, hogy a magyar felszólító móddal kapcsolatos alapvető kérdések rövid áttekintését követően megállapítson olyan világosan körülhatárolható kategóriákat, amelyek jól használhatóak a magyar mint idegen nyelv oktatásában. Bár a felszólító mód alaktana is igen bonyolult, ebben a dolgozatban főleg a felszólító mód használatának kategorizálását tekintem célnak.

2. Formai kérdések

A felszólító mód tanítása több szempontból is igen nagy kihívás a nyelvtanárok és a nyelvtanulók számára. Az igék formai rendszerét tekintve vitathatatlanul ez a legösszetettebb rész, ahol számos tőtípus és hasonulás nehezíti meg a nyelvtanulás/nyelvtanítás folyamatát. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül bemutatom a legalapvetőbb alaktani kérdéseket, amelyek a felszólító mód tanításakor felmerülnek.

A hangzóvesztős tövek (*ugrik – ugorj*), az *sz~d* tövek (*alszik – aludj*), az *sz~z* tövek (*emlékszik – emlékezz*) esetében meg kell tanulni, hogy a felszólító mód jele melyik ige-tőhöz kapcsolódik. A felszólító mód jele nagyon gyakran hasonul a tővégi mássalhangzóhoz, ráadásul az eddig tanultaktól eltérő módon – és ez a nyelvtanulók számára természetesen lényegesen nehezebb. Az *s*, *sz*, *z*, *dz* hangokra végződő ige-töveknél a felszólító mód *-j* jelének hasonulása valószínűleg már nem okoz meglepetést a nyelvtanulóknak, hiszen hasonló jelenséggel már találkozhattak a kijelentő módú, jelen idejű határozott ragozás paradigmájának tanulásakor is (*mossa, issza*). A *t* végű igék esetében megkülönböztetjük azokat, amelyeknél a *t* előtt *s* vagy *sz* található (*fest – fess, választ – válassz*), amelyeknél a *t* előtt hosszú magánhangzó vagy mássalhangzó (de nem *s*, *sz*, *dz*) áll (*fordít – fordíts, ért – érts*), amelyeknél a *t* előtt rövid magánhangzó áll (*nyit – nyiss, fut – fuss*). Ahogy azt a példák is mutatják, minden csoportban más szabályok érvényesek, és a tanulást csak nehezíti, hogy ezek igen közel állnak egymáshoz.

Meg kell említeni továbbá a *jön* ige több-többől alkotott felszólító módját (*jöjjenek, gyere*) és azt a hét ige-t, amely szinte mindig külön csoportként kezelendő (*tesz, vesz, hisz, visz, eszik, iszik, lesz*). Az utóbbi csoport már szintén ismerős a nyelvtanulók számára, hiszen a főnévi igenév és a múlt idő tanulásakor is találkozik velük, ezek pedig rendszerint megelőzik a felszólító mód tanítását. A már megszerzett ismeretek bővítése szükséges az ige-kötők esetében is.

A dolgozat célja főként a felszólító mód használatának tanításával kapcsolatos kérdések tárgyalása, mégis szükségesnek éreztem a felszólító mód alaktánának nehézségeit is röviden vázolni, mert így jobban látható, mennyire összetett a feladat. A for-

mai nehézségek összetettségük ellenére jól meghatározhatók, így ebből a szempontból a „Mit tanítsunk?” kérdés valójában tisztázottnak tekinthető. Kérdés marad viszont az, hogy milyen kategóriákba osztva érdemes a felszólító mód használatát megkövetelő szerkezeteket tanítani, illetve hogy tárgyalják-e a nyelvkönyvek azokat a beszédfunkciókat, melyek a felszólító módban álló igealakok használatát követelik meg, vagy egyszerűen megelégszenek a formai kérdések taglalásával.

3. Felszólító mód vagy kötőmód?

A felszólító mód használatát tanulmányozva azonnal észre vesszük, hogy a felszólító módú igealak nem mindig jelent felszólítást, magyar grammatikák tanulmányozásakor pedig gyakran láthatjuk, hogy több szerző a felszólító mód egyes használatait kötőmódként említi. Ezt láthatjuk például a Strukturális magyar nyelvtan Mondattan kötetében (Kiefer szerk. 1992), az Új magyar nyelvtan Mondattan fejezetében (É. Kiss 1998) és a Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések c. könyvben (Hegedűs 2005). A kötőmód létezése a magyar nyelvben olyan elméleti kérdés, amely nem tartozik a jelen dolgozat témakörébe, mégis szükségesnek érzem, hogy bizonyos gyakorlati kérdések miatt röviden kitérjek rá.

Többen latin, illetve német behatásnak tulajdonítják a felszólító módú igealakok kötőmódszerű használatát, de például Pomozi (1991: 3) cáfolja, hogy a magyar nyelvben kifejezetten a német vagy a latin grammatikák hatására említették volna a kötőmódot. Gyakran említik a negyedik igemód megkülönböztetése mellett szóló érveként az igealkotók viselkedését, ugyanis a kötőmódszerű használatban azok nem válnak el az igtől. Pomozi (i.m. 3) szerint „szemantikai abszurdum”, hogy a mellékmondatokban imperatívuszi jelentést tulajdonítsunk ezeknek az igealakoknak, tehát szerinte az előzőleg említett szórendi kérdésen túl jelentéstani érv is szól amellett, hogy megkülönböztessük a felszólító módot és a kötőmódot a magyarban.

A magyar grammatikai írásokban egy ideig nagyon érintőlegesen foglalkoztak csak ezzel a kérdéssel, pedig a magyar idegen nyelvként történő oktatásában ennek igen nagy jelentősége lenne. Aradi (2005) is rámutat arra, hogy a kötőmóddal kapcsolatos kutatásokban fontos szerepet játszottak a magyar mint idegen nyelv területén végzett vizsgálódások, ugyanis ezen a területen volt igazán szükség a valódi felszólítás és a kötőmódszerű használat elkülönítésére, és ugyanígy nagy szerep jutott a kontrasztív nyelvészeti munkáknak is.

Azt bizonyosan megállapíthatjuk, hogy bárminek is nevezzük, a felszólító módú igealakoknak létezik olyan használata, amelyben nem szerepel felszólítás, és ráadásul szórendileg is máshogy viselkednek. Ezért a magyarul tanulók számára megtévesztő (esetleg érthetetlen és zavaró is) lehet, ha ezt egyszerűen egy kalap alá vesszük a felszólító móddal. Mindenképpen szükség van az egyes szerzők által kötőmódként is említett használat tudatosítására és külön tanítására, gyakoroltatására. Véleményem szerint az a tanárok egyéni meggyőződésén, a nyelvtanulók nyelvtani ismeretein és talán anyanyelvén is múlik, hogy ezeket a használati módokat kötőmódnak fogják-e nevezni, vagy azt mondják, hogy a felszólító módú igealakokat a felszólítástól eltérő funkcióban is használjuk. Az elnevezésnél sokkal fontosabb az, hogy mindenképpen

tudatosítani kell a nyelvtanulóknak (de először a nyelvtanároknak) ezeket a funkciókat. A következőkben főként ezeket fogom áttekinteni, és javaslatot teszek tanításukkor használható kategóriák megállapítására, illetve azok sorrendiségére is.

4. A felszólító mód használata

4.1 A felszólító mód használatának meghatározása

Hegedűs funkcionális nyelvtana nagyon jó kiindulópont a magyar nyelv idegen nyelvként történő tanításához szükséges szemlélethez. Ő a felszólítást is a kötőmódon belüli kategóriaként tünteti fel. Nála a következő osztályozást találjuk (2004: 260):

I. Felszólítás

(*Gyere ide!*)

II. „hogy”-os összetett mondatok – függő (tartalomváró) kijelentések, grammatikai formájukat tekintve:

- a) Célhatározói alárendelés (*Azért jött, hogy felvágja a fát.*)
- b) Olyan alárendelő mondatok, amelyekben az ige vonzata véghatározói (hová) kategóriába tartozik (*Arra vár, hogy kinyissák a boltot.*)
- c) tárgyi alárendelés (*Azt akarta, hogy eladjuk a kocsit.*)
- d) alanyi alárendelés (*Fontos, hogy elutazzunk a konferenciára.*)

III. Függő (indirekt) kérés, kérdés, felszólítás (tiltás)

(*Megengeded, hogy elvigyem a kocsit?*)

Jelentéstani szempontból megközelítve elmondható, hogy az esetek legnagyobb részében a főmondatban megjelenik egy olyan lexikai egység (nem föltétlenül ige), amely megköveteli a felszólító mód használatát a mellékmondatban. (pl. *Pista alkalmas arra, hogy itt dolgozzon.*) Szende (2001: 141) a főmondatban található és a mellékmondatban felszólító módot megkövetelő igéket az alábbi táblázatban foglalta össze:

A FELSZÓLÍTÁS MINŐSÉGE	IGÉK A FŐMONDATBAN
erős vágy, akarat kifejezése	kíván, óhajt, szeretné, alig várja, akar, kér, követel, könyörög, esedezik, imádkozik
elhatározás, ebből következő parancs, rendelkezés	dönt, határoz, úgy tetszik neki, parancsol, elrendel, meghagy, intézkedik, megbíz, rábíz, kényszerít, kötelez, odahat, vmire ítél, vmire kárhoztat
folyamatban lévő vagy eredményes enyhébb ráhatást jelez	biztat, készlet, ösztönöz, sürget, unszol, rávesz, (meg)hív, kínál, marasztal, indítványoz, tanácsol
vágy és akarat közlésére is felhasználható egyébként semleges igék	szól, kiált, megmond, kijelent, közöl, tudósít, tudtul ad, tudomására hoz, üzen, jelent, sugall, figyelmeztet, (levelet) ír
megengedést, tiltást fejez ki	(meg)enged, hagy, ráhagy, felhatalmaz, nem enged, (meg)akadályoz, visszatart, gátol, elkerül, tilt, óv, lebeszél, parancsol, vigyáz, ügyel, örködik
törekvést, hajlandóságot, elhatározást, beletörődést jelölő ige vagy kifejezés	igyekszik, törekszik, azon van, készül, megpróbál, elér, letesz / lemond róla, felhagy vele, hagyja, rászánja magát, vállalkozik rá, erőt vesz magán, megállja, nem állja meg
felszólítás és kérdés kereszteződése (megvalósítás bizonytalan, kérdéses, az egész mellékmondat kérdő formát nyer)	kérdez, gondolkozik, nem tudja, találgat, tanakodik, töpreng, tűnődik; tőri a fejét
a szóbeli közlést jelentő ige elmarad, helyébe a kíséző jelenség lép	int, mutat, jelt ad, intést ad, felemeli a kezét, csenget
személytelen igék és kifejezések a főmondatban, amelyek előre jelzik a szükségletet vagy tiltást	az kell, nem kell, illik, nem illik, illő, nem illő, szabad, nem szabad, az hiányzik, lehet, nem lehet
érintkezés a célhatározói mondat (olyan a bevezető mondat, amelybe bele kell értenünk a felszólítást)	Elmentem az orvoshoz, hogy adjon nekem gyógyszert.

Ebből jól lehet látni, hogy az ilyen típusú igék jelentésük szerint csoportosíthatók, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a táblázatban csak igék szerepelnek. Az is jól látható, hogy az itt megállapított kategóriák segítséget nyújthatnak a tanároknak, de nyelvtanításra közvetlenül nem használhatók. Ezzel a kérdéssel a következő részben fogok foglalkozni az itt megfigyelték alapján.

4.2 A gyakorlati nyelvtanári munkában használható kategóriák

A felszólító mód használatának szisztematikus sorbavétele biztosan hasznos lenne a tananyagokban is, de eddig a magyart idegen nyelvként tanító nyelvkönyvek nagy része ezt nem tette meg. A 4.1. részben felsorolt kategóriákat nem közvetlenül a nyelvtanításban történő használatra állapították meg. Az alábbiakban olyan csoportokat próbálok felépíteni, amelyekbe a fentieket besorolva azok a nyelvrákon használható egységeket fognak alkotni.

A kommunikatív nyelvtanításban fontos szerep jut a beszédzándékok tanításának, szemben a pusztán formaközpontú nyelvtanítás hagyományával. A funkcionális megközelítés kiforrott formája jelenik meg az Európa Tanács által készített tantervekben, ahol leírják, hogy az adott szinteken a nyelvtanulóknak milyen beszédzándékokat kell tudni használni. Van Ek és Trim a Threshold level 1975-ös indulásakor még erőteljesen hangsúlyozta a funkciót a nyelvi rendszerrel szemben, de később (1990) már a nyelv formai oldalát is bizonyos szinten beemelték. A magyar szerzők Küszöbszint című munkájukban (Erdős szerk. 2000) nagyjából egyenlő súlyban szerepeltetik a nyelv formai és funkcionális aspektusait, ami a gazdag alaktannal magyarázható. A könyv tehát a magyar nyelv funkcionális leírására vállalkozik, és segítséget kíván nyújtani tananyagok összeállításához is. Itt a Nyelvi funkciók leírásában a különböző funkcióknál elszórva találunk felszólító mód használatát igénylő kifejezéseket. Mint-hogy funkcionális leírásról van szó, nem is várhatjuk, hogy elsődleges céljának tekintse a grammatika rendszerezését. Itt összegyűjtöttem azokat a funkciókat, amelyek leírásában vagy példamondatában szerepel felszólító mód.

2.17. annak kifejezése, hogy valaki képes / nem képes valamit csinálni

2.17.3. (nem) képes/ képtelen + mellékmondat (R) *Péter képes arra, hogy egész éjjel igyon.*

3.3. cselekvésre vonatkozó kérdés

3.3.1. felszólító mód 2./3. személy

Várj egy percet!

3.3.2. +légy / legyen szíves

Legyen szíves, nyissa ki a táskáját!

3.3.3. +kérem / kérlek

Foglaljon helyet, kérem!

3.5. figyelmeztetés (hogy valaki csináljon / ne csináljon valamit, mert baj történhet)

3.5.1. felszólító mód (erős hangsúllyal)

Állj meg! / Vigyázz!

3.5.2. Vigyázz / Vigyázzon + vmivel / vkivel

Vigyázzon a kapcsolóval!

3.5.3. +vmire

Vigyázz a fejedre!

3.5.4. ne + felszólító mód (speciális szórend)

El ne ess!

(R)

Hozzá ne nyúlj ahhoz a gombhoz!

3.5.5. Nehogy + felszólító mód

Nehogy lekésd a vonatot!

3.6. bátorítás / biztatás

3.6.1. Gyerünk + felszólító mód

Gyerünk, szállj csak be!

3.7. utasítás eligazítás

3.7.2. felszólító mondat

Állítsa be a sebességet, és kapcsolja be a készüléket!

Ezen kívül a felszólító mód mindössze lexikai egységként jelenik meg pl. a *Legyen szíves / Tessék* + főnévi igenév szerkezetekben.

A látottak alapján is megállapíthatjuk, hogy a nyelvi funkciók leírásától nem várható, hogy elegendő útmutatót adjon egy bizonyos grammatikai tananyag rendszerezéséhez. Szintén a Küszöbszint ad leírást a Szavak fejezetben a felszólító módról. Az itt megállapított kategóriák már közelebb állnak a nyelvtanulási folyamat során használható tananyaghoz.

1.6.2. Felszólító mód

1.6.2.1. kategorikus felszólítás

1.6.2.2. tiltás

1.6.2.3. tiltás, kategorikus lebeszélés

1.6.2.4. udvarias felszólítás

1.6.2.5. udvarias felszólítás, kérés kifejezése (főnévi igenévvel) *Légy szíves segíteni!*

1.6.2.6. óhaj kifejezése (általában a „csak” szócskával) *Csak legyen holnap jó idő!*

1.6.2.7. célhatározói mellékmondatban szándék, cél kifejezése

1.6.2.8. alanyi mellékmondatban szükség, köteleesség kifejezése után a „(nem) fontos”, „(nem) lényeges”, „(nem) szükséges”, „Az a célom/od...”, „Az a feladatom/od...” stb. elemeknek alárendelve

1.6.2.9. tárgyi és határozói mellékmondatokban akaratot, kívánságot, engedélyt, tiltást stb. illetve célt, lehetőséget kifejező főelem után (*akar, kér, mond, tanácsol, parancsol, megtilt, megenged vmit* stb.; *lehetőség van, törekszik vmire* stb.)

1.6.2.10. vélemény, tanács, stb. kérése, felszólításra való felhívás (egyes és többes szám első személyben); negatív formában is

1.6.2.11. vélemény, tanács kérése, szándékra való rákérdezés a beszédpartnerrel közösen végzendő cselekvéssel kapcsolatban (többes szám első személyben); negatív formában is

Az eddigieket figyelembe véve és a saját nyelvtanári tapasztalataim alapján próbálok a következőkben olyan csoportokat megállapítani, amelyek már nem kizárólag a tanárok számára nyújthatnak segítséget, hanem a nyelvtanuló is közvetlenül használhatja őket.

Az eddig áttekintett kategorizálások összetettségéből világosan látszik, hogy a felszólító mód használatát nem lehet egyszerre megtanítani. A következő csoportok megállapításához az egyszerűtől az összetett irányába, a konkrétól az elvontabb irányába, illetve a gyakoribbtól a kevésbé gyakori irányába haladó folyamat nyújtja az alapot. Ezeket próbáltam a grammatikai szempontokkal ötvözni. A fokozatosság elve azt teszi indokolttá, hogy először a legkézzelfoghatóbb eseteket tanítsuk meg, amely valószínűleg a

a) felszólítás.

Ezek után érdemes olyan kategóriákba sorolható funkciókat megtanítani, amelyek a valós mindennapi kommunikációban gyakoriak, és szintén jól körülírhatók. Ilyenek a

- b) tanács kérése (*Mit csináljak?*)
- c) cél kifejezése (*Azért megyünk az uszodába, hogy ússzunk.*)
- d) segítség felajánlása (*Kinyissam az ablakot?*)

Ezek közül a c) cél kifejezése átmenetet képez az általam javasolt következő kategóriával, ahol a felszólító mód használatát bizonyos kifejezésekben, pannelszerűen tartom célszerűnek tanítani. Ilyen kifejezések:

- e) *bizonyos igékkel* (kér, tanácsol, javasol, ajánl, akar, mond, ír, vár, szeretne, megenged, megtilt)
- f) *bizonyos melléknevekkel* (*fontos, lényeges*)
- g) *bizonyos kifejezésekkel* (*Hadd menjek veled!*)

A b), d) és g) mondatai csak az idegennyelv-tanítás szempontjából alkotnak külön kategóriát, egyébként az e) kategóriába illenek.

- b) *Mit tanácsolsz, mit csináljak? vagy Nem tudom, hogy mit csináljak.*
- d) *Akarod, hogy kinyissam az ablakot?*
- g) *Hagyd, hogy veled menjek.*

Utolsó lépésnek javaslom annak az elméleti keretnek a „bevetését”, amely valójában az összes eddigi funkciót felöleli. Ennek meghatározását több szerzőnél is megtaláljuk, a következő az egyik legvilágosabban megfogalmazott:

„Az ige kötőmódjával fejezünk ki mindenféle tervezett, szándékolt, óhajtott – tehát még meg nem valósult – cselekvést. Ide tartozik a közvetett és közvetlen felszólítás; a jövőben szándékolt cselekvésre vonatkozó függő kijelentés, kérdés.” (Hegedűs 2004: 259)

Ennek a gondolatnak az idegen nyelv tanulásában történő használata mindenképpen egy későbbi fázisban kezdődhet el, annak ellenére, hogy frappánsan és gyakorlatiasan fogalmazódik meg benne a felszólító mód használatával kapcsolatos összes tudnivaló. Valójában ez jelenik meg a Szende által összeállított táblázatban is, illetve ezt fogalmazzák meg mások is.

Alacsonyabb nyelvtudási szinten azonban a felszólító mód használatának ilyen meghatározása nem lenne használható, mert a „konkrétól az elvontig” alapelvet sértené. Az elméleti keret megadásán kívül véleményem szerint elkerülhetetlen egy listát is készíteni, amely tartalmazza az ide tartozó kifejezéseket. Az ilyen kifejezéseket tartalmazó mondatokban a főmondatban szereplő lexikális elem szemantikai tartalma teszi szükségessé a felszólító mód használatát, és tulajdonképpen az e) és f) kategóriákba is tartozhat-

nának, azonban van egy lényeges oka annak, hogy mégis külön emlitem őket. Az e) pontban szereplő igék jelentése – parancsoló, kérő, tiltó, megengedő jelentéstartalmuk miatt – egyszerűen felismerhető kategóriákba tartozik, és gyakrabban használatosak. Az f) pontba sorolható kifejezések elkülönítésének is pusztán a nyelvtanítás szempontjából magyarázható oka van: csak a kimondottan gyakran használt kifejezések kerülnének ide. Az alábbi listán azonban már olyan, a felszólító mód használatát megkövetelő igék és kifejezések szerepelnének (itt még a teljesség igénye nélkül), amelyek vagy nehezebben körülhatárolható kategóriákba tartoznak vagy kevésbé gyakoriak:

lehetővé teszi, hogy...

lehetőség nyílik arra, hogy...

megérdemli, hogy...

van / nem olyan okos / buta / kedves / jóindulatú / rosszindulatú, hogy...

alkalmas / kész / méltó / jó / használható arra, hogy...

szükséges ahhoz, hogy...

ragaszkodik ahhoz, hogy...

az a feladata / kötelessége, hogy...

A Szende által összeállított táblázatban szereplő igék nagy része is ezen a listán szerepelne.

Talán kimondottan apróságnak számít egy nyelvtanuló számára, mégsem elhanyagolható az a szempont, amelyet Aradi (2005: 16) is felvet. Meg kell különböztetni azokat a mondatokat, amelyekben a főmondat adott lexikája mellett a felszólító mód használata kötelező, illetve a közlési szándéktól függően választható. Az itt említett példák az utóbbi csoportba tartoznak, mert a felszólító mód használatát attól függően követelik, illetve nem követelik meg, hogy valós tényre vagy nem létezőre utalunk. Mindenképpen ez tűnik a legutolsóként tanítandó és legnehezebb kategóriának.

Úgy ütött a dióra, hogy az összetört.

Úgy ütött a dióra, hogy az összetörjön.

Most csak az a fontos, hogy a gyerek jól tanul.

Most csak az a fontos, hogy a gyerek jól tanuljon.

A funkciók tanításának áttekintésekor is azt láttuk, hogy a felszólító mód tanítása nem történhet egyszerre, mindenképpen egy hosszabb folyamatról van szó. A vissza-visszatérő tananyag azonban mindig egy lépéssel tovább mehet – gyakoroltatva ezzel a nem kis nehézséget okozó igealakokat is –, és lehetőséget nyújt arra, hogy a nyelvtanítás alapelveinek megfelelően az egyszerűbbtől az összetettebb használat irányába haladjunk.

5. A felszólító mód tanítása néhány nyelvkönyvben

Ahogy láttuk, a felszólító mód formájában megjelenő igék számos funkcióban használatosak, de ezt nem minden könyv tanítja megfelelően. A következő táblázat azt

szemlélteti, hogy a fentiekben megállapított kategóriákba tartozó tananyag megjelenik-e a különböző magyar nyelvkönyvekben. Itt azokat a középhaladó szintű nyelvkönyveket vizsgáltam meg, amelyek jelenleg bolti forgalomban kaphatók Magyarországon.

könyv	funkció	a)	b)	c)	d)	e)	f)
<i>Hungarolingua I-II.</i>		*	+	*	-	+	+
<i>Halló, itt Magyarország II.</i>		*	*	*	*	*	*
<i>Hungarian for beginners</i>		*	-	-	-	-	-
<i>Ungarisch für Ausländer</i>		*	-	*	-	*	+

+ említi (pl. olvasmányban, táblázatban vagy nyelvtani magyarázatban)

- nem említi

* említi és gyakoroltatja (legalább egy feladatban megjelenik ez a funkció)

A *Hungarolingua* sorozat első részében (a 12 leckéből álló könyv 10. leckéjétől) csak felszólítást fogalmaznak meg a felszólító módban álló igealakok, azonban a teljes alaktani tudnivalót itt vonultatja fel a könyv. Jóval később, a második kötet 8. leckéjében esik szó a többi használatról. Ezeket viszont részletesen nem tárgyalja a könyv, egyetlen oldalon említi az összes többi használatot, a feladatban pedig csak a célhatározói mellékmondatokat különíti el. Az egyes igékkel (*kér, szeretne, tanácsol, ajánl, mond, kíván*) és a *fontos* melléknévvel alkotott mondatok egy gyakorlatban kerülnek feldolgozásra. A fentiekben a b) pontban említett használat csak az olvasmányokban jelenik meg, a d) pontban foglalt funkció pedig nem szerepel a könyvben.

A *Halló, itt Magyarország!* második kötetének 20 leckéjéből öt foglalkozik a felszólító móddal (4., 5., 6., 7., 9. leckék). A morfológiai tudnivalók is több leckén keresztül kerülnek bemutatásra, ahol még a gyakorlatokban kiemelkedően a felszólítás funkciója dominál. A gyakorlatokban használt mondatok között előfordulnak a b) és d) kategóriákba tartozó mondatok, de ezek nem különülnek el a többi használattól, hanem ugyanabban a gyakorlatban szerepelnek. A c) és e) kategóriák külön leckékben kerülnek bemutatásra, és külön gyakorlatok is segítik használatuk elsajátítását. Az f) kategória nagyon elszórtan jelenik csak meg a gyakorlatokban.

A *Hungarian for beginners* című könyv ugyan fontosnak tartja a felszólító mód bemutatását, de a felszólításon kívül más használatával gyakorlatilag nem foglalkozik. Mindössze a nyelvtani magyarázatban említi meg egyetlen mondatban az első személyű alakokkal kapcsolatban, hogy ezek csak formájukban felszólító módú igealakok, funkciókat tekintve nem.

Az *Ungarisch für Ausländer* hagyományos nyelvtani-fordító módszert követő könyv, sikerét bizonyítja, hogy még a 90-es években is újból kiadták, és a mai napig kapható és használatban van. A 27 leckéből a 20. és a 21. foglalkozik a felszólító móddal. A könyv részletes magyarázatot ad a nyelvtani anyaghoz, kitér az a), c), e) és f) használatokra, melyeket el is különít egymástól. A gyakorlatokban az a), c) és e) használatok jelennek meg külön feladatokban.

A Lépésenként magyarul tankönyvcsoomag kiadás alatt álló második kötetében a jelen dolgozatban kifejtett elképzelés szerint jelenik meg a felszólító mód használata az olvasmányokban és a hozzájuk kapcsolódó feladatokban is.

HIVATKOZÁSOK

- Aradi András 2005: A magyar kötőmód használat kérdéséhez, *Hungarológia Évkönyv* 6, 9–19.
- Durst Péter 2006: *Lépésenként magyarul. Második lépés*, Szeged, SZTE Hungarológia Központ (megjelenés alatt)
- Erdős József–Prileszky Csilla 1992: *Halló, itt Magyarország! Magyar nyelvkönyv külföldieknek I–II*, Budapest, Akadémiai.
- Erdős József szerk. 2000: *Küszöbszint. Magyar mint idegen nyelv*, Budapest, Műegyetemi Távoktatási Központ.
- É. Kiss Katalin 1998: Mondattan, in É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, Budapest, Osiris, 15–184.
- Ginter Károly–Tarnói László 1974: *Ungarisch für Ausländer*, Budapest, Tankönyvkiadó.
- Hegedűs Rita 2004: *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Hlavacska Edit–Hoffmann István szerk.–Laczkó Tibor–Maticsák István 1993: *Magyar nyelvkönyv, Hungarolingua 1-2*, Debrecen, Debreceni Nyári Egyetem.
- Kiefer Ferenc szerk. 1992: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai.
- Keszler Borbála szerk. 2000: *Magyar grammatika*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Lakos Dorottya 1998: *Hungarian for Foreigners / Magyar nyelvkönyv külföldieknek*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Pomozsi Péter–Hegedűs Rita 1991: A konjunktívusz a magyarban, *Dolgozatok a magyar mint idegen nyelv és hungarológia köréből* 26, 1–28.
- Szende Virág 2001: Kommunikáció – felszólító mód nélkül? (A felszólító mód a nyelvtanokban és a nyelvkönyvekben), *Hungarológia Évkönyv* 2, 139–46.

THE TEACHING OF THE HUNGARIAN IMPERATIVE TO FOREIGNERS

PÉTER DURST

This paper provides an overview of the difficulties arising from the morphological and functional complexity of the Hungarian imperative and suggests various functional categories that can be used in the classroom. The morphology of the Hungarian imperative is described only briefly, as the main purpose of the paper is to establish new functional categories. These new categories are based on those found in currently used grammars as well as on the experience gathered during the teaching of Hungarian as a foreign language. A brief analysis of the coursebooks which teach Hungarian as a foreign language is also included, summarising how these teaching materials teach the imperative.